

בשעת הלוואתו, שאז אנו מפרשים כוונתו שנתנו לו לזכרון דברים.

יודה רבי אליעזר שכוונתו לגוביינא, ושומר שכר הוא.

אבל **כאן**, במשנה, אמר רבי אליעזר שהוא שומר שכר, משום שמדובר באופן **שמשכנו שלא בשעת הלוואתו**, שאז, ודאי לא עשה כן לזכרון דברים, (140) שאם כן, היה נוטל ממנו משכון כבר בשעת ההלוואה. אלא עשה כן לאחר שתבעו פעם אחת בבית דין, ולא היו לו מעות לשלם, וקצב לו זמן מאוחר יותר, ורק אז משכנו, כדי שאם לא יפרע לו עד אותו זמן, יגבה חובו מהמשכון.

ופרכינן: **והא אידי ואידי, המשנה והברייתא**, בשתייהן, **"הלווהו על המשכון"**, א-ב קתני, ומשמע שבשתייהן מדובר באופן שנטל את המשכון בשעת הלוואתו! (141)

ומתריצינן: **אלא לא קשיא**, אכן המשנה והברייתא, שתייהן לדברי רבי אליעזר הן. (142)

כאן, בברייתא, שאמר רבי אליעזר שומר חנם הוא, מדובר בכגון **שהלווהו מעות**, ולא

ולפי זה, אם משכנו שלא בשעת הלוואתו,

140. לפי באורו של רש"י. אבל התוספות מבארים, דמשכנו שלא בשעת הלוואתו קני מדרבי יצחק [המובא לקמן] ולכאורה נחלקו לשיטתם שם, שדעת רש"י דקני מדרבי יצחק אף לענין חיוב אונסין, ולכן ודאי כאן אין חיובו מדרבי יצחק שהרי חייב רק כשומר שכר הפטור באונסין. אבל בתוספות שם נתבאר שאפילו לרבי יצחק אינו חייב אלא כשומר שכר, ומשום כך מבארים הם שגם כאן חייב כשומר שכר מדרבי יצחק.

דינו שבעל חוב קונה משכון, גם במשכנו בשעת הלוואתו, ומה שנתבאר להלן שדברי רבי יצחק דוקא שלא בשעת הלוואתו, אין זה אלא לדיחויא בעלמא. [וכן מבואר בלחם משנה אישות פ"ה הכ"ג]. ומה שכתבו התוספות שבמשכנו בשעת הלוואתו אלים שעבודיה אף שאינו קונה מרבי יצחק, דחו הראשונים, ועיין בתוספות ר"י הזקן [קידושין ח ב] דכתב על דבריהם והוא הבל ולהלן נבאר דבריהם.

141. מקשים התוספות, דבגיטין לו נאמר "המלווה את חבירו על המשכון אין שביעית משמטתו, משום דקני לה מדרבי יצחק, [בעל חוב קונה משכון] ונחשב החוב כגבוי, והרי רבי יצחק מדבר במשכון שלא בשעת הלוואתו, ובסוגין מבואר שלשון זו משמעה שמשכנו בשעת הלוואתו? ותירצו, שרבי יצחק דבעל חוב קונה משכון אם משכנו שלא בשעת הלוואתו, אף אם משכנו בשעת הלוואתו אינו פוקע חובו בשביעית, דאלים שעבודיה ליחשב ולא של אחיך בידך", שכבר נחשב המשכון לענין זה כשלו. אכן הרמב"ן כתב דרבי יצחק אמר את

142. יש להבין למה נדחת הגמרא להעמיד משנתנו כרבי אליעזר, הרי במשנתנו נחלקו תנא קמא ורבי יהודה, אם כן אפשר דתנא קמא כרבי עקיבא, ורבי יהודה כרבי אליעזר? מתרץ הפני יהושע, דמלשונו של רבי עקיבא נראה שאין סיבת הפטור משום דין שומר שכר, דמשמע שדוקא מעותיו אבדו אפילו אם היה המשכון יתר על דמי החוב, ואם דינו כשומר שכר, עליו לשלם לו את דמי המשכון היתרים על החוב, לכן עדיף טפי להעמיד משנתנו כרבי אליעזר. ובאמת למסקנא שמשנתנו על פי שמואל, זהו דוחק שהרי שמואל אינו מחייב מדין שומר שכר.

נהנה המלוה מהלואתו, שהרי יכול היה להותירם בידו.

כאן, במשנתנו, שומר שכר הוא, כגון שהלוהו פירות, ונהנה המלוה בהלואתו, שאם היה מותירם ברשותו, הם היו נרקבים ונפסדים, ולכן שומר שכר הוא על המשכון שנטל על הלואת הפירות.

ומקשה הגמרא: **והא מדרקתני סיפא** דמשנתנו, **"רבי יהודה ואמר הלוהו מעות שומר חינם, הלוהו פירות שומר שכר"**, מכלל זה אתה למד, **דלתנא קמא, לא שני ליה** בין הלוהו פירות להלוהו מעות, ובשניהם סבר הוא ששומר שכר הוא על המשכון??

ומפרשין: משנתנו **כולה**, לדברי רבי יהודה היא, **וחיסורא מחסרא** בה, **וחבי קתני** במשנתנו:

הלוהו על המשכון, שומר שכר.

במה דברים אמורים, שהלוהו פירות. אבל הלוהו מעות, הרי הוא שומר חינם.

לפי שרבי יהודה אומר: הלוהו מעות, שומר חינם. הלוהו פירות, שומר שכר.

ולפי זה, כל משנתנו לדברי רבי יהודה היא, המחלק בין הלוהו מעות שאין המלוה נהנה מהלואתו, להלוהו פירות שלטובתו הוא מלוה, כדי שלא ירקבו הפירות בביתו.

ואף רבי אליעזר יסבור כמותו, וכמו

שנתבאר.

ופרכינן: **אי חבי**, שמשנתנו "הלוהו על המשכון, שומר שכר", היא דוקא אם הלוהו פירות, אם כן, **קמה לה מתניתין דלא כרבי עקיבא** דברייתא, הסובר "אבד המשכון אבדו מעותיו", משום שנטלו לגוביינא, ואינו כשומר חינם הפטור באבידה.

ודבר זה לא יתכן! שהרי סתם משנה רבי מאיר היא, ורבי מאיר היה שונה אותן אליבא דרבי עקיבא, שהיה רבו של רבי מאיר!

אלא מחזורתא, שמשנתנו האומרת הלוהו על המשכון שומר שכר, היא **דלא כרבי אליעזר**.

והוינן בה: **לימא** רבי אליעזר ורבי עקיבא, החולקים בדין המלוה חבירו על המשכון ואבד, **דנים בדלא שוי משכון שיעור זוזי** שהלוה לו, אלא שווה המשכון פחות מדמי ההלוואה, **ובדשמואל קמיפלגי** [רבי אליעזר ורבי עקיבא].

דאמר שמואל, האי מאן דאוזפיה, הלוה **אלפא** אלף זוזי לחבריה, **ואנח ליה קתא דמגלא** עילווייהו, כלומר הניח לו כמשכון חפץ פחות ערך כמו "קת המגל", הרי אם **אבד קתא דמגלא, אבדו אלפא זוזי!** (143)

כלומר, אינו חייב לשלם לו מעות שהלוהו, כי סבר שמואל, שכל משכון שניתן לגוביינא, הרי זה כאילו מתרצה המלוה לקבל חפץ זה תמורת מעותיו.

אבד באונס. ומקשה איך אפשר לבאר דנחלקו בדשמואל, הרי במשנתנו מבואר דאינו אלא

143. הלחם משנה [שכירות פ"י] לומד בדעת המגיד משנה, שלשמואל חייב המלוה אפילו אם

וקא מיפלגני רבי עקיבא ורבי אליעזר בדרכי יצחק.

דאמר רבי יצחק, מנין לבעל חוב ש"קונה" משכונ?

שנאמר "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש, ושכב בשלמתו וברכך, ולך תהיה צדקה" (145) לפני ה' אלהיך".

ואם אינו קונה המלוה את המשכון, "צדקה" מנא ליה? הרי כדין הוא משיב לו, שהרי את שלו הוא משיב!?

אלא מכאן לבעל חוב שקונה משכון.

ולכן אם לא יחזיר המלוה ללווה את המשכון, נחשב הדבר כאילו פרע לו את חובו במשכון.

וסברה הגמרא שבזה נחלקו. רבי עקיבא סבר כשמואל, ורבי אליעזר חולק, וסובר שאין משכון זה אלא לזכרון דברים. (144)

ופרכינן: לא! אי מדובר בדלא שוי משכון שיעור זוזי שהלווהו, דכולי עלמא בין רבי עקיבא ובין רבי אליעזר, לית להו דשמואל, כ היות שאין המשכון שווה ערך לדמי ההלוואה, ודאי לא נתכוון לקחתו לגוביינא, אלא רק לזכרון דברים, ואם אבד המשכון לא אבדו מעותיו של המלוה.

וחכא, מדובר בדשוי המשכון שיעור זוזי.

יועיל דאסמכתא בעלמא היא, והוכיחו דאף כנגד החוב לא הפסיד, ולדעת רבי עקיבא לא חשיב אסמכתא אלא אם כונתו לשכנע את חברו לדבר מסוים. אבל כאן מחילה בעלמא היא. והריטב"א בשבועות שם מבאר, דאינה אסמכתא אלא אם מתחייב ממון רב. אבל כאן בידו לשמור את המשכון ולא להתחייב כלל ומהני. והקשו עוד, שאם כן יכלה הגמרא להעמיד בדשוי שיעור זוזי ובדלא פריש וכולי עלמא אית להו דשמואל? ותירצו, שאם דפריש מפסיד כל החוב, בדלא פריש מפסיד כנגד המשכון, דמה שכנגד המשכון כדפריש דמי ולא היה פוטרו רבי אליעזר [ועיין מהר"ם].

145. מקשים התוספות בקידושין [דף ח ב] אף אם אינו קונה את המשכון, צדקה היא שמחזירו לו בשעה שצריך לו? ותירצו, שהראיה מ"וברכך", שאם לא היה קונה אותו, כשמברכו העני היה זה ריבית דברים. עוד תירצו, צדקה מלשון "צדק משלך ותן לו", ואם אינו שלו אינה

שומר שכר ופטור באונסין? ומתריך, שלהצד הזה סברה הגמרא דמשנתנו כרבי אליעזר, ומודה רבי אליעזר דבדשוי שיעור זוזי שומר שכר הוא. והאחרונים בארו, שלהוה אמינא סברה הגמרא דמחייב שמואל כשומר שכר, ורק למסקנת הגמרא מחייב אפילו באונסין. והאבן האזול שם מבאר, דדוקא בדלא שוי שיעור זוזי חייב באונסין, דזהו כעין תנאי שמתנה הלווה כדי להיות בטוח בשמירת המשכון. אבל בדשוי שיעור זוזי, כיון שכנגד החוב ודאי משלם לו, שהרי נתנו כגוביינא, אינו מפסיד דבר ואינו מתנה עמו שיתחייב באונסין.

144. התוספות דנים, האם אמר שמואל את דינו דוקא כשנתחייב לו במפורש שאם יאבד המשכון יאבד חובו, או אפילו בסתמא [ועיי"ש שהביא שתי גרסאות בסוגיא דשבועות מג ב] וצדדו, שמדובר בדפריש, "דאין סברא שיאבד כל מעותיו בדלא פריש". בארו שלהצד שנחלקו בדשמואל, דעת רבי אליעזר דאפילו פריש לא

ופרכינין: ותפברא וכי סבור אתה לומר, שבדברי רבי יצחק נחלקו?
והרי אימור דאמר רבי יצחק בעל חוב קונה משכון, דוקא במשכנו שלא בשעת הלואתו, (148) שהרי הפסוק "ולך תהיה צדקה" מדבר במקרה זה [כמבואר לקמן קיג].

כלומר, ודאי אין כוונתו של רבי יצחק שנקנה המשכון לגמרי למלוה, אלא נקנה לענין שחייב באונסין, (146) וסברה הגמרא, שדעת רבי עקיבא "אבד המשכון אבדו מעותיו", היא כרבי יצחק, ואילו רבי אליעזר לא סבר כרבי יצחק. (147)

לגמרי. ב. לפי דברי התוספות בקידושין [עיין הערה 142] אם אינו קונה לגמרי לא נחשב הדבר כצדקה.

147. כתב רבי עקיבא איגר, שלשמואל אין חיובו מדין שומר, אלא משום שהתנה שאם יאבד המשכון אבד מעותיו, ולכן אפילו אם בעליו עמו אינו נפטר. אבל לרב יוסף שחיובו מדין שומר, אם בעליו עמו פטור. ובעדעת רבי יצחק כתבו האחרונים, דתלוי הדבר במחלוקת רש"י והתוספות. לרש"י אינו חייב מדין שומר, אלא חייב באונסין כאילו גבאו בחובו. אבל לתוספות דינו כשומר שכו, ואם בעליו עמו פטור.

148. דהא קרא במשכנו על ידי שליח בית דין כתיב וכו' [רש"י]. מבאר בשולחן ערוך [סימן צז], שאם הגיע זמן פרעון ולא פרע, שליח בית דין לוקח מהלווה משכון, ואם לא יפרע תוך ל' יום, נעשה המשכון של המלוה, ורשאי למוכרו. אבל משכון בשעת ההלוואה, אינו נלקח על ידי שליח בית דין, אלא הלווה נותנו מרצונו למלוה כדי שיאות להלוות לו, ואם הגיע זמן הפרעון ולא פרע, רשאי המלוה לגבותו. ומה שנתבאר בגמרא דמשכנו בשעת ההלוואה לא קונה מדברי יצחק, מבאר הש"ך [סימן ע"ב], דבשעת ההלוואה כיון שיש ללווה נכסים נוספים, אפשר שלא נתכוונו לגוביינא. אבל לאחר שהגיע זמן הפרעון ולא היו לו מעות ומשכנו שליח בית דין, ודאי נתכוונו לגוביינא. ולפי זה אם משעת

צדקה.

146. דעת רש"י שלרבי יצחק קונה המלוה את המשכון אף לענין חיוב אונסין. אבל התוספות בד"ה אימור כתבו, דאינו חייב אלא כשומר שכו. ודייקו ממה שמדמה הגמרא דין זה למשנתנו, ובמשנתנו נתבאר שחייב רק כשומר שכו. ומקשים הראשונים לדעת רש"י מה הדמיון למשנתנו? מתרץ הריטב"א, דאכן הוי מצי להקשות כן, אלא דבלאו הכי פריך שפיר. והש"ך [ח"מ סימן ע"ב] מבאר, שסבר רש"י שאם שלא בשעת הלואתו חייב באונסין, בשעת הלואתו חייב כשומר שכו, ומשנתנו כמשכנו בשעת הלואתו. ודחתה הגמרא שאין קנין לחצאין, ואם אינו קונה לענין חיוב אונסין אינו קונה כלל.

עוד מקשה הרמב"ן, לדעת רש"י למה יתחייב באונסין, הרי שואל חייב באונסין רק משום שכל ההנאה שלו. אבל כאן נהנה הלווה שהרי לווא ממנו מעות? יתירה מזו, אין המלוה רשאי להשתמש במשכון? ועוד דהנה האומן קונה בשבח כלי [קידושין מח ב] ומכל מקום אינו חייב עליו אלא כשומר שכו, כמבואר במשנתנו? וכתב הש"ך שם, אפשר דמדינא רשאי המלוה להשתמש במשכון כשואל, ואפילו אם אינו רשאי זוהי רק גזירה שמא יתקלקל המשכון מחמת השימוש. אבל מעיקר הדין ודאי רשאי, ולכן דינו כשואל.

עוד מוכיח שם הש"ך כדברי רש"י, א. מעצם לשון הגמרא בעל חוב קונה משכון, משמע קונה

אבל משכנו בשעת הלואתו, מי אמר?

ואין לדמות ביניהם, ולומר, שגם במשכנו בשעת הלואתו קונה המלוה את המשכון, כי הסברא נותנת שאם משכנו שלא בשעת הלואתו, ודאי נתנו לגוביינא, כאשר תבעו לדין, ולא היו לו מעות לשלם. אבל משכנו בשעת הלואתו, ייתכן שנתנו לו אז רק לזכרון דברים, ולא לגוביינא.⁽¹⁴⁹⁾

אלא, אם משכנו שלא בשעת הלואתו, כולי עלמא אית להו דרבי יצחק, ואם אבד המשכון אבדו מעותיו.

והכא, מדובר במשכנו בשעת הלואתו,

וב"שומר אבידה" קמפלגי רבי אליעזר ורבי עקיבא.

דאיתמר, שומר אבידה, המוצא אבידה והכניסה לתוך ביתו, וממתין עד שימצא בעליה, מה דינו?

רבה אמר, נחשב המוצא כשומר חנם, וחייב רק אם פשע בשמירתה, שהרי אינו מקבל שכר על שמירתו.

רב יוסף אמר, כשומר שכר, שהרי מקיים מצות השבת אבידה. וקיום מצוה הוא שכר.

ועוד, שאם יבא עני בזמן שמטפל באבידה פטור מלתת לו צדקה,⁽¹⁵⁰⁾ שהעוסק במצוה

פטור זה? ותירצו בכמה אופנים: האור שמח [י"ט ג' ח'] מבאר, לפי דברי הרמב"ן [קידושין לד]. שכאשר בא הלאו לחזק את העשה, דינו כעשה, שהרי במקום שלא נאמר העשה לא נאמר הלאו. הקהילות יעקב מבאר, שלא נאמר הלאו אלא אם נמנע מן הצדקה באימוץ הלב. אבל אם נמנע משום שעוסק במצוה, אינו עובר בלאו. עוד דנו האחרונים, דאפשר שעוסק במצוה פטור אף בלאוין שעובר עליהם בשב ואל תעשה.

ובעיקר דין העוסק במצוה מצינו כמה שיטות בראשונים: שיטת תוספות [סוכה כה]. דפטור עוסק במצוה הוא רק כשאי אפשר לקיים שניהם. שיטת הר"ן שם, דפטור אף אם אפשר לקיים שניהם, ובלבד שיהיה עוסק במצוה. אבל אם אינו עוסק בה, כגון תפילין על ראשו וכדומה, אינו פטור ממצוות אחרות. וברשב"א [ב"ק נו ב] הביא שיטת הראב"ד, דמשמע שאף במקרה זה פטור משאר מצוות. וטעם מחלוקתם בארו האחרונים, דיש לדון האם דין עוסק במצוה הוא דין פטור משאר מצוות, או דין דחיה. [ועיין בר"ן שם שגם אם עוסק בניעור האבידה לא נחשב כאי אפשר לקיים שניהם,

ההלואה ידעו שאין ללווה נכסים נוספים, קונה מדרכי יצחק גם אם משכנו משעת הלואתו. ובדרך זו ביארו האחרונים את דברי התוספות בד"ה והא, [הובאו דבריהם בהערה 138]. שאם קני מדרכי יצחק, אם כן אף משכנו בשעת הלואתו אלים שעבודו, והטעם משום שכשיגיע זמן הפרעון ולא יפרע לו, יעשה המשכון כמשכון הנגבה על ידי שליח בית דין ויוכל לגבותו [עיינין קהילות יעקב קידושין ס ב יח].

149. כתב הר"ן בשם הר"י מגאש, דבעל חוב קונה משכון תמיד, אלא דבמשכנו בשעת הלואתו קונה כקנין כסף, ושלא בשעת הלואתו קונה מדרכי יצחק. ויש שכתבו דזהו רק לשיטת רש"י. אבל לשיטת התוספות דינו כשומר שכר דחידוש הוא, שהרי בפשוטות אין קנין לחצאין, ואין לך בו אלא חידושו וקונה רק שלא בשעת הלואתו [כתב סופר].

150. מקשים האחרונים, הרי דין העוסק במצוה פטור מן המצוה הוא רק פטור ממצוות עשה. אבל צדקה איסור לאו הוא — "לא תאמץ את לבבך", "ולא תקפוץ את ירך", ולא נאמר בזה

פטור מן המצוה. (151)

מתניתין:

פועל המעביר הביתו של בעל הבית ממקום למקום, ושברה תוך כדי הילוכו, בין אם שומר חנם הוא הפועל, כגון שאינו נוטל שכר עבור מלאכתו, בין אם שומר שכר הוא,

ישבע הפועל שלא פשע בשמירתה, ויפטר מלשלם דמיה. ויבואר הטעם בגמרא.

וכן רבי אליעזר אומר: אכן, גם אני שמעתי מרבתי שאמרו, "זה [שומר חנם] וזה [שומר שכר] ישבע", ויפטר.

ואולם, תמיה אני [רבי אליעזר], אם אכן יכולים זה וזה לישבע ולהפטר?! ולהלן בגמרא יתבאר.

גמרא:

תנו רבנן: המעביר הבית לחבירו ממקום

אם כן, לימא דרב יוסף, מחלוקת תנאים היא? כאשר, רבי אליעזר סובר כרבה, ורבי עקיבא כרב יוסף, שהרי אף המלוה מקיים מצוה בהלואתו. (152)

ומפרשין: לא! בשומר אבידה דכולי עלמא אית להו דרב יוסף.

ב-ב9 והכא, מדובר במלוה צריך למשכון, כלומר

קבוע ביניהם שיוכל המלוה להשתמש במשכון, ותמורת זה יפחות לו מהחוב, (153)

ובמקרה זה קמיפלגי:

מר סבר [רבי עקיבא], מצוה קא עביד שהלוחה, והוי שומר שכר.

ומר סבר [רבי אליעזר], לאו מצוה קא עביד, שלהנאתו מתכיון, שהרי רוצה הוא להשתמש בו, ולכן שומרו, והוי שומר חנם.

152. מקשה הריטב"א, כל שומר חנם יתחייב כשומר שכר, שהרי חייב להתעסק בפקדון לשוטחו ולנערו? ומתרץ [בשבועות מד ב], שאין זה נחשב מצוה אלא בשומר אבידה. אבל שומר חנם נתחייב לכך מתחילה. ובסוגין כתב, ששומר חנם גילה דעתו שאינו חפץ להתחייב כשומר שכר. אבל אבידה שלא באה לידו מיד הבעלים, אנו אומרים שדעתו להיות שומר שכר, או שתנאי בית דין הוא שיהיה כך, כלומר, דין התורה לחייבו כשומר שכר.

153. והתוספות שם פירשו בשם רבינו חננאל — "צריך למשכון", היינו שאינו רוצה להלוות לו ללא משכון. והתוספות דוחים פירוש זה. שסוף סוף מצוה קעביד אף אם מלוה לו במשכון דוקא? מבואר דנקטו, ד"במלוה צריך

שהרי יכול להניחה לרגע ולשוב אחר כך ולנערה, מבואר להדיא שהוא דין דחיה. אבל התוספות שם נחלקו עליו בזה. ובריטב"א בסוכה שם נתבאר, שהוא ממש דין פטור, שכתב אם עוסק במצוה אחרת, נעשית האחרת כדבר הרשות.

151. מה שמדמה סוגיתנו לדין שומר אבידה, תמוה, שהרי כאן מקיים מצוותו רק בשעה שמלוה, ואילו בשומר אבידה מקיימה בכל רגע ורגע? וכתב הנמוקי יוסף, שמכל מקום כיון שנשכר בשעת ההלואה פרוטה דרב יוסף [שאינו חייב בצדקה] נעשה הוא משום כך שומר שכר לעולם. והריטב"א כתב, שגם המלוה בכל פעם ששוטחה לנערה ומתעסק בשמירתה פטור מצדקה כשומר אבידה. [ועיין הערה 144 ולכאורה תלוי הדבר בזה].